

Suomen ja Venäjän välisestä teatterivaihdosta

Teatterin tiedotuskeskuksen TINFO:n kordinoinima hanke Seeds of Imagination verkotti suomalaisia ja venäläisiä teatterintekijöitä vuonna 2009–2010. Hanke toi esille sen, miten vähäiseksi teatterivaihto on käynyt 1980-luvun suhteellisen aktiiviseen kanssakäymiseen ja vierailutoimintaan verrattuna. Toisaalta 2000-luvulla suomalaisen uuden draaman nousun ja kansainvälistymisen myötä erilaiset yhteistyön muodot ja uudenlainen Suomi-kuva ovat leviämässä venäläisille näyttämöille. 1900-luvun lopulla Niskavuoren naiset ja Rumat Elsat hallitsivat vielä näyttämöjä ja kuvaa suomalaisesta teatterista. Kuriositeettina voisi pitää sitä Venäjällä laajalle levinnyttä käsitystä, että suomalaiset ovat suuria humoristeja, ja suomalaisesta näytelmäkirjallisuudesta haettiin usein nimenomaan komedioita. Tämä ei välttämättä vastannut omaa kuvaamme teatterintekijöinä.

TINFO:n tilastojen mukaan vuonna 2010 ulkomailla esitettiin yhteensä 48 suomalaista näytelmää. Seeds-hanke edisti suoraan tai epäsuorasti yli 20 suomalaisen nykynäytelmän esittelyä lukudraamana tai koko illan esityksenä pelkästään Venäjällä. Samaan aikaan ilmestyi kaksi antologiaa, jotka levisivät nopeasti venäläisten teatteriammattilaisten parissa. Suomen Pietarin instituutin lastenopperan pilottihankkeen tuloksena kolmen suomalaisen lastenopperan oikeudet myytiin Venäjälle ja suomalainen ohjaaja vieraili ohjaamassa niistä yhden. Kysytyimpiä uusia tekstejä ovat olleet

Mika Myllyahon *Paniikki* ja *Kaaos*, Sirkku Peltolan *Pieni raha* sekä Bengt Ahlforsin näytelmät. Baltic Circle -festivaalin aloitteesta kokeiltiin jopa yhteisen näytelmän kirjoittamista niinkin herkstä aiheesta kuin talvisota.

Tämän tyyppinen tiedotus- ja promootio-toiminta on myös seurausta Opetusministeriön kulttuurivientiin kannustavasta 2000-luvun politiikasta. Käytännössä tilanne on Venäjällä kuitenkin tänä päivänä se, että suomalaisesta uudesta draamasta ollaan nyt kiinnostuneita, kansainvälinen tekijänoikeuskäytäntö alkaa tulla tutuksi, mutta tulojen kotiuttaminen Suomeen on ratkaisematta. Omilla agentuureillamme ei yleensä ole venäjänkielentaitoista väkeä eikä muutenkaan resursseja hoitaa Venäjää. Vieläkin vallitsee käsitys, ”ettei sieltä kuitenkaan mitään ole saatavissa”. Tässä on selkeä tilaus välittäjälle tai agentille, jonka kanssa länsimaiset agentuurit voivat solmia yhteistyösopimuksia. Neuvostoliiton aikaisen tekijänoikeustoimisto VAAP:in jatkeeksi perustettu RAO ei ole pystynyt herättämään luottamusta omassa väessä saati ulkomaisissa kumppaneissa.

Entä tilanne toisin päin? Se, että suomalaisilla on sekä valtiontukea että yksityistä rahaa edistää omaa näytelmäkirjallisuuttaan maailmalla, herättää Venäjällä sekä ihailua että kateutta. Myös se, että suomalaisessa teatterissa jopa 70 % ensi-illoista saattaa olla kotimaisia uusia tekstejä, ja että suomalainen yleisö käy niitä katsomassa, on toinen seikka, mikä erottaa venäläisen ja suoma-

laisen teatteritodellisuuden toisistaan. Venäjällä tekstit ovat usein vapaasti luettavissa netissä, mutta teatterit uskaltavat hyvin harvoin ottaa nykynäytelmiä ohjelmistoonsa. Yksi poikkeuksista suurten instituutioteattereiden joukossa on Pietarin Aleksandrinski, jolla on klassikotulkin-tojen lisäksi ohjelmistossaan uutta draamaa, mm. nuoren näytelmäkirjailijan Mihail Durnenkovin *Izotov Andrei Mogutšin* ohjauksena.

Venäjällä on monia tekstityöpajoja, joissa kirjailijat tapaavat toisiaan ja joissa luetaan uusia näytelmiä (mm. Ljubimovka-festivaali). Venäläisten teattereiden vakio-ohjelmistoa ovat silti klassikot, etenkin omat venäläiset. Kuvaavaa on, että permiläisen Ljubov Mulmenkon erinomainen näytelmä *Prizyv* ei ole päässyt ohjelmistoon rohkean kielensä takia. Venäläinen teatteri ei edelleenkään uskalla tuoda kaiken kansan kuultavaksi sitä kieltä, jota puhutaan joka päivä kadulla. Länsimaisen lukijan korvaan näytelmän nuorten päähenkilöiden puhe tuntuu lähinnä luontevalta.

Venäläinen uusi draama on päivän sana lännessä – siitä ollaan kiinnostuneita, mutta harvoin sitä nähdään meidänkään näyttämöillämme. Tämä johtuu lähinnä välittäjäorganisaatioiden puutteesta, vähistä kääntäjäresursseista ja myös siitä, että tiedotus ja välitys tapahtuvat usein vastaanottavan maan rahoilla. USA on tässä suhteessa pitkällä. Viime vuonna ilmestyi CD, jossa on 100 venäläistä tekstiä englanniksi käännettynä! Ja nyt samaisen projektin jatkoprojekti käännättää yhdysvaltalaisista näytelmää venäjäksi.

Esitysvaihdon kehittymiselle on monta estettä. Teatteri on tunnetusti kallis taiteenlaji. Toisin kuin elokuvan alalla, teatterit eivät ole kovin pitkällä yhteistuotannoissa. Harvinainen esimerkki oli tämän kesän Stage-festivaalin vetonaula, Dmitri Krymovin ohjaaman Ivan Buninin tekstiin perustuva *Pariisissa*, joka tuotettiin venäläis-yhdysvaltalais-suomalaisyhteistyönä. Eurooppalaisilla festivaaleilla vierailevat useat samat esitykset, joista tulee siten ikään kuin

kansainvälistä omaisuutta. Hyvänä esimerkkinä tästä on viikon kuluttua alkava Nitran teatterifestivaali Slovakiassa, jonka kansainvälisestä ohjelmistosta olen itse nähnyt yhden esityksen Stage-festivaalilla Helsingissä, yhden Moskovassa Kultaisen naamion festivaalilla, yhden Tampereen teatterikesässä ja yhden Liettuassa. Mutta jäähän ohjelmistoon vielä 10 muuta, lähinnä tuntemattomia slovakki- ja tšekkieesityksiä...

Suurin este suomalaisen teatterin vähäiselle näkymiselle ulkomaisilla näyttämöillä on esityskausien lyhyys. Vaikka meillä on hyvin toimiva Finnish Case -esittelysystemi, harva esitys on koossa enää silloin, kun vierailut voisi toteuttaa. Suurten teattereiden näyttelijät taas ovat yleensä kiinni monessa esityksessä, ja jo muutaman päivän poissaolo tulee teatterille niin kalliiksi, ettei sillä yksinkertaisesti ole varaa lähteä vierailulle. Pienten vapaiden ryhmien liikkuminen on tässä suhteessa helpompaa.

Kuten niin monella muulla alalla, myös teatterivaihdon kehittämiseksi tarvitaan aitoa kiinnostusta Venäjään, pitkäjänteisempää suunnittelua ja rahoitusta, kielitaitoa, välittäjäorganisaatioita, maaselvityksiä ja hulluja entusiasteja.

Helena Autio-Meloni

Kirjoittaja on venäläisen teatterin asiantuntija ja kulttuuripromoottori. Hän toimi vuosina 2005–2008 Suomen Pietarin instituutin johtajana ja vetää nykyisin Helsingissä omaa kulttuurialan yritystään Adelfa Agency.